

โรงเรียนชาวนา

ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล

ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล
เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา
และประธานคณะกรรมการมูลนิธิข้าวไทย
ในพระบรมราชูปถัมภ์



Dr. Sumet Tantivejkul

Secretary General, Chai Pattana Foundation
Chairman, Thai Rice Foundation under Royal
Patronage

Farmer School

As Thailand rice farmers grow more rice for commercial purposes, the need for maximizing yield to improve competitiveness has become more imperative. To do this, farmers have to change the way they grow rice - from an environmental friendly method to one in which chemical inputs are being used abundantly.

Unfortunately, most farmers are not familiar with the proper use of these inputs so as not to

damage the environment or endanger their own health as well as those of the consumers. It is not uncommon for farmers to use unnecessarily large amounts of chemical fertilizer and insecticide, resulting not only to a large foreign exchange spent for purchase of the chemicals but also causing health hazards and environmental degradation.

The Chai-pattana Foundation, in cooperation with the Department of Agricultural Extension and the Special Committee for coordinating the King's projects, has established the first Farmer School in the province of Ayudhaya to allow farmers to see for themselves the differences between and benefits of the traditional and the new way of growing rice. Results from the first year indicated clearly the benefit of bringing rice farmers together to learn from each other, to share experience with one another, and to learn to work as a community again - an important step toward following His Majesty's teaching aimed at upgrading the farmers' lives and sustaining it.



ห้องเรียนที่มูลนิธิชัยพัฒนา ร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตร และสำนักงาน กปร. เปิดเป็นโรงเรียนชาวนา



ข้าวของชาวเอเชีย

วัฒนธรรมข้าวเป็นของชาวเอเชียมาตั้งแต่สมัยโบราณ ชาวเอเชียจะนิยมการบริโภคข้าว ไม่ว่าจะเป็นประเทศจีน ญี่ปุ่น ลาว เวียดนาม หรือพม่า ล้วนรับประทานข้าวเป็นเมล็ดที่หุงสุกเต็มเม็ดโดยไม่ต้องนำไปแปรรูปเสียก่อน เห็นชัดเจนตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้า ก่อนจะเสด็จบรรลุนิพานการตรัสรู้ (การรู้แจ้งเห็นจริง) ก็ได้ทรงรับถวายพระกระยาหารเป็นข้าว ซึ่งได้รับการหุงปรุงรสโดยวิธีพิเศษที่เรียกว่าข้าวมธุปายาส นั่นเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อ 2,500 ปีเศษมาแล้ว แต่การรับประทานข้าวเต็มเม็ดก็มีได้จนหายไปกลับยังคงอยู่

ในส่วนของการผลิต แต่ละชาติจะมีเทคนิคการปลูกข้าวเป็นของตัวเอง เช่น การปลูกข้าวขึ้นบันไดในประเทศอินโดนีเซียใช้เทคนิคสูงมาก ในจีนก็มีเทคนิคการปลูกข้าวให้ได้ผลผลิตสูงเพื่อเลี้ยงคนมากมาย อินเดียซึ่งมีความแห้งแล้งก็มีเทคนิคการปลูกข้าวทนแล้งได้ สำหรับประเทศไทย วิธีการปลูกข้าวฝังรากหยั่งลึกลงในสายเลือดของกระดูกสันหลังของชาติกันทุกคน และโดยไม่ต้องสงสัย พวกเราชาวไทยคือชนชาติแห่งวัฒนธรรมข้าวโดยแท้

วิถีตะวันตกแทรก

ปริมาณข้าวส่งออกเป็นอันดับ 1 ของโลกอยู่กับประเทศไทยมาโดยตลอดต่อเนื่องโดยมีตัวเลขแสดงให้เห็นถึงผลผลิตข้าวไว้ เช่น ในปี 2530 มีพื้นที่เพาะปลูก 58 ล้านไร่ ได้ผลผลิต 18 ล้านตัน ปี 2535 มีพื้นที่เพาะปลูก 60 ล้านไร่ ได้ผลผลิต 20 ล้านตัน ปี 2539 พื้นที่เพาะปลูก 63 ล้านไร่ ได้ผลผลิต 22 ล้านตัน ในจำนวนนี้ประมาณครึ่งหนึ่งของผลผลิตได้ส่งเป็นสินค้าส่งออก แต่ตัวเลขที่แสดงไว้สามารถชี้ให้เห็นอีกด้านหนึ่งเช่นกันว่าการที่เราอยู่ในตำแหน่งที่ 1 ของการส่งข้าวออกขายได้ไม่ใช่เพราะเราได้ผลผลิตต่อไร่เพิ่มขึ้น แต่เป็นเพราะเรามีพื้นที่การผลิตเพิ่มขึ้น ในขณะที่ผลผลิตต่อไร่ค่อนข้างคงที่และมีแนวโน้มลดลงด้วยซ้ำ (ข้อมูลผลผลิตข้าวต่อไร่ ปี 2530 เท่ากับ 322 กิโลกรัมต่อไร่ ปี 2533 เท่ากับ 313 กิโลกรัมต่อไร่ ปี 2535 เท่ากับ 361 กิโลกรัมต่อไร่) เหตุเกิดเพราะเราล้ำหน้ามากไป คือก้าวเข้าไปสู่ระบบทุนนิยม (วิ่งตามพวกบริษัทข้าวที่ต้องแปรรูป) โดยไม่รู้ตัว มุ่งผลผลิตสูงสุด เร่งใส่สารเคมี ใส่สารกำจัดศัตรูพืชอย่างที่ว่าเองมีความรู้ไม่เพียงพอ ทำตามอย่างพ่อค้าสารเคมี และ

บางครั้งอาศัยความรู้สึกของตนเองในการใช้ โดยไม่เคยมีใครบอกว่าสิ่งที่ตามมาคือการที่สารเคมีเหล่านั้นส่งผลเสียรุนแรงต่อพื้นที่เพาะปลูก ต่อสภาพแวดล้อมและตัวของเกษตรกรเอง ไม่เว้นแม้แต่ผู้บริโภค ซึ่งก็หนีไม่พ้นต้องบริโภคเอาสิ่งที่เป็นพิษที่มีผลเสียต่อร่างกายเข้าไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ทั้งนี้ไม่ใช่ว่าคนไทยหมดฝีมือในการผลิตข้าว เพราะจากอดีตคนรุ่นแรกๆ ของไทย หรือแม้แต่ชาติใดก็ตามเมื่อปลูกข้าวก็ไม่เคยอาศัยปุ๋ยเคมี ยาฆ่าหญ้า สารเคมี ยากำจัดศัตรูพืช เพียงแต่อาศัยประสบการณ์การเรียนรู้ต่อๆ กันมา อาศัยธรรมชาติสู่ธรรมชาติ ผลิตข้าวส่งออกให้ติดอันดับ 1 ของโลกมาแล้ว แต่เหตุเกิดมาจากการที่เราเข้าไปใช้วิธีการเพิ่มผลผลิตโดยใช้วิธีทางวิทยาศาสตร์เคมีเข้าช่วย โดยเอาความรู้ซึ่งเราไม่ได้เรียนมาอย่างแท้จริงมาใช้ในการทำนา ผลก็คือการลองผิดลองถูกอย่างซ้ำซากจนปัจจุบันเป็นผลเสียต่อพื้นที่และเกษตรกรตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น

และนี่เป็นบทสนทนาระหว่างเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรกับชาวนารายหนึ่ง

เจ้าหน้าที่ นี่คุณวารีใส่ปุ๋ยอะไรลงในนาข้าว?
(นานั้นต้นข้าวมีอายุประมาณ 2 อาทิตย์ สีจะออกเหลืองๆ)

ชาวนา ใส่ปุ๋ยยูเรีย (สูตร 46-0-0)

เจ้าหน้าที่ ใส่เท่าไร

ชาวนา 4 ไร่ต่อ 1 ไร่ (ประมาณ 25 กิโลกรัมต่อไร่)

เจ้าหน้าที่ ใส่เพื่ออะไร

ชาวนา ใส่ไปอย่างนั้นแหละ ต้นข้าวจะได้เขียวโตเร็วดี

บทสนทนาข้างต้นคงจะบอกอะไรได้หลายอย่าง แต่สิ่งหนึ่งที่เห็นชัดคือชาวนาใส่ปุ๋ยโดยใช้ความรู้สึกเป็นสัญญาณบอกให้ใส่ เห็นต้นพืชเป็นอย่างไรก็คิดไปเองว่าควรจะใส่ปุ๋ยนั้นปุ๋ยนี้ลงไป แล้วกับสารเคมีปราบศัตรูพืชล่ะจะมีสภาพเป็นเช่นไร ผลจากการสอบถามเหมือนกับบทสนทนาข้างต้น คือชาวนาเห็นตัวแมลงพวกเต่าทอง (ที่จริงเรียกว่า ตัวงูเต่าทอง) บินอยู่ในบริเวณต้นข้าวและมีบางส่วนของเกาะอยู่ที่ต้นข้าวก็ไปซื้อยามาแมลง (ชื่อโฟลิดอน) มาฉีดยาที่แปลง แมลงนั้นก็ตายไปหมดเลย ถามว่า เป็นอย่างไรบ้าง เขาบอกว่าสบายใจ

แท้จริงแล้วเขาหาว่าไม่รู้ ว่าข้าวที่อยู่ในช่วง 2 อาทิตย์ต้องใส่ปุ๋ยเร่งราก (สูตร 16-20-0) แต่กลับไปใส่ปุ๋ยเร่งใบให้เขียว

ก็จะมีแมลงเข้าไปก่อวนในขณะที่รากข้าวไม่แข็งแรง ข้าวก็ไม่แข็งแรงต่อทำให้เกิดโรคระบาดได้ง่าย ส่วนแมลงตัวเต่าทองเป็นตัวที่เข้ามาในแปลงเพื่อไล่จับกินเพลี้ยชนิดหนึ่งหรือกินไข่หนอนผีเสื้อ เพลี้ยนี้แหละเป็นศัตรูของข้าวหาใช่แมลงตัวนั้น จึงเป็นการทำลายผิดตัวไป

การไม่รู้จริงนี่เองเป็นเหตุให้เกิดการสั่งนำเข้าปุ๋ยและสารเคมี ยาฆ่าแมลงจำนวนมากสู่ประเทศไทย จนประเทศผู้ผลิตอย่างอเมริกาและยุโรปยังสงสัยว่า ประเทศไทยสั่งปุ๋ย และสารเคมีไปใส่อะไรตั้งมากมาย เพราะที่ส่งมานั้นใช้ฉีดพ่นและเทได้พื้นที่เท่ากับโลกทั้งใบ (ปี 2542 ประเทศไทยนำเข้าสารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช 33,918 ตัน คิดเป็นมูลค่า 11,045 ล้านบาท) กฎหมายกีดกันทางการค้าที่เกิดขึ้นโดยประเทศผู้ผลิตปุ๋ย โดยเฉพาะในเรื่องสารพิษตกค้างในผลผลิตทางการเกษตร ก็ส่งผลตามมาทำให้การค้าขายกับต่างประเทศมีที่ทว่าว่าจะส่งผลให้การส่งออกของไทยอย่างรุนแรงผิดเคืองลงเป็นลำดับ

แต่นั้นยังไม่ได้หยุดยั้งชาวนาไทยให้เลิกการกระทำแบบนั้น เนื่องจากสิ่งที่ฝังรากลึกอยู่ในจิตใจคือการเพิ่มผลผลิตเพื่อให้ได้เงินมากที่สุด แต่การณ์ก็กลับกันเนื่องจากยิ่งใส่ปุ๋ยใส่สารเคมีมากต้นทุนกลับแพงขึ้นมาขณะที่ผลผลิตยังอยู่ที่ตัวเลขเดิม การแพร่ระบาดของโรคข้าวยังมีให้เห็นอยู่ตลอดเวลา และยังไม่มิตีที่ทว่าว่าจะหายขาดไปได้

คืนกลับสู่วิถีไทย

การใส่ปุ๋ยต้นข้าวอย่างถูกต้องทั้งระยะเวลา ปริมาณ และชนิดของปุ๋ยเป็นสิ่งจำเป็น รวมไปถึงการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชโดยใช้วิธีทางธรรมชาติควบคุมธรรมชาติจะเป็นวิถีทางที่ดีที่สุด ดังเช่นบรรพบุรุษของเราได้เคยใช้มาในอดีต มูลนิธิชัยพัฒนาจึงได้ร่วมมือกับกรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ทำการเปิดโรงเรียนให้ความรู้แก่เกษตรกรที่ทানাได้เข้าเรียนรุ่นที่ดิน 49 ไร่เศษของมูลนิธิชัยพัฒนาที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลักษณะการสอนใช้การเปรียบเทียบ ทำจริง และพิสูจน์ทราบด้วยตัวของเกษตรกรเอง กับการใช้พื้นที่นาของตนเองเป็นห้องเรียน มีการทำจริงอย่างที่ตัวเกษตรกรคิดและนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกับทำตามหลักวิชาการ แล้วนำผลที่ได้จากการปฏิบัติและเห็นจริงที่ได้มาใช้ประโยชน์ จัดเป็น

หลักสูตรกระบวนการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในห้องเรียน ระยะเวลาที่เท่ากับระยะเวลาการปลูกข้าวคือเริ่มต้นตั้งแต่การเตรียมดินไปจนกระทั่งการเก็บเกี่ยว กระบวนการที่เกิดขึ้นในโรงเรียนแม้จะเป็นเรื่องที่เกษตรกรเคยเรียนรู้มาจากรบรพบุรุษ แต่พวกเขาก็ยอมรับเป็นเสียงเดียวกันว่า ไม่เคยได้ทำ



- 1 ความสนุกสนานในวันเปิดโรงเรียน
- 2 และค่อยปรับเป็นความมีระเบียบเรียบร้อยในเวลาต่อมาไม่นาน

โรงเรียนชาวนา เปิดแล้ว

บนพื้นดิน 49 ไร่เศษ ของมูลนิธิชัยพัฒนาซึ่งตั้งอยู่ที่ ม. 4 บ้านตระพังโคน ตำบลลาดบัวหลวง อำเภอลาดบัวหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เริ่มตั้งแต่วันแรกที่ศิษย์และครูมาพบกันอาทิตย์ละ 1 วัน จนถึงครั้งที่ 16 คืออาทิตย์สุดท้ายของการเรียน และการเก็บเกี่ยวข้าวก็พอดีตรงกับวันเรียนครั้งที่ 16 นั้นเช่นกัน ศิษย์ได้รับความรู้มากมาย ครูเองก็เรียนรู้จากศิษย์ไปไม่น้อย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการรักษาระดับน้ำไม่ให้มีหญ้าในนาข้าว การเรียนรู้เพื่อรู้จักแมลงที่มีประโยชน์ แมลงที่ไม่มีประโยชน์เป็นแมลงศัตรูพืช การลดจำนวนข้าวที่จะหว่านลงเพื่อลดต้นทุนและไม่ทำให้ต้นข้าวแน่นและแย่งอาหารกันเอง การรู้จักการให้ปุ๋ยต้นข้าวอย่างถูกวิธี ถูกชนิด

และถูกต้องตามเวลา การไม่เผ่าฟางข้าว การนำหอยเชอรี่มาทำปุ๋ยน้ำหมักตามสูตรของกรมพัฒนาที่ดินสำหรับใช้ย่อยสลายฟางให้เป็นปุ๋ย

จากเมื่อเริ่มเปิดโรงเรียนในวันแรกมีผู้สมัครเรียน 21 คน เรียนไปเรียนมาชั้นเรียนเริ่มแน่นขึ้น มีศิษย์มาเรียนเพิ่มขึ้นเป็น 41 คน วันแรกที่เปิดโรงเรียนเริ่มต้นด้วยความสับสนของนักเรียนแต่ละคน ซึ่งบางคนก็ได้ผ่านโรงเรียนมาบ้างก็มีการศึกษา บ้างก็อาวูโสมาก จนต้องขานนามว่า “ปู่” ก็ยังมี

หากจะบรรยายให้เห็นถึงบรรยากาศในห้องเรียนแต่ละครั้งที่มาโรงเรียนกันก็คงจะยืดยาว และไม่สามารถบ่งบอกรายละเอียดได้หมด แต่ขอเล่าว่าศิษย์ทุกคนในโรงเรียนขาวนาแห่งนี้ปฏิญาณเป็นเสียงเดียวกันว่าจะขอทำวิธีที่ได้รับการสอนมาต่อไป และอยากให้โรงเรียนแห่งนี้คงอยู่เพื่อแบ่งความรู้ให้เพื่อนๆ ขาวนาที่อยู่บริเวณใกล้ๆ ให้ได้เรียนรู้และทำตามด้วย บางรายขณะที่กำลังเรียนก็ได้้นำวิธีการที่เรียนกลับไปใช้ในที่ดินของตนเองไปพร้อมกันด้วย จนได้ผลส่งมาเป็นตัวเลขดังนี้

จำนวนพื้นที่นา	ก่อนเข้าร่วมโครงการ	ระหว่างเข้าร่วมโครงการ
810 ไร่	ใส่สารเคมี 3 - 5 ครั้ง ต้นทุนรวม	ระหว่างเรียนนำกลับไปใช้ บ้าน โดยไม่พ่นสารเคมีเลย จนถึงพ่นแค่ 1 - 2 ครั้ง มีต้นทุนรวม
	1,388,379	1,053,697

จากตารางจะเห็นได้ว่าขนาดเราลดปริมาณการใช้สารเคมีลงไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์ยังสามารถลดต้นทุนได้เกือบ 25 เปอร์เซ็นต์ทีเดียว (ลดต้นทุนได้ 3 แสนกว่าบาท)

เกิดนอกตำรา

มีบางสิ่งบางอย่างที่เกิดในระหว่างการเรียนโดยไม่มีกำหนดไว้ในหลักสูตรและโดยที่ทุกคนไม่ได้คิด นั่นคือการที่ทุกคนได้เรียนที่จะรู้จักกันและกัน เรียนรู้ที่จะรักกัน เรียนรู้ที่จะประสานสามัคคีกันในกลุ่ม คือการรู้จัก - สามัคคีในกลุ่มของตนเอง เกิดความแน่นแฟ้นเกื้อกูล เกิดอุดมการณ์ของกลุ่มในอันที่จะสร้างกลุ่มพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็ง แต่ไม่ใช่เพื่อวัตถุประสงค์ที่จะไปเป็นกลุ่มมหาอำนาจ เพียงแต่มุ่งไปยังสิ่งแวดลอมที่ดีขึ้นเพื่อชีวิตของเกษตรกร



- 1 ครูและศิษย์ช่วยกันชี้แจง
- 2 มนุษย์มัมมี แสดงให้เห็นภัยของการกำจัดศัตรูพืช
- 3 แปลงเป็นห้องเรียนของนักเรียนด้วย

ที่ปลอดภัย พออยู่พอกิน ผู้บริโภคได้รับประทานสิ่งที่ดีๆ มีประโยชน์ไม่เป็นอันตราย และเหนือสิ่งอื่นใด เป็นก้าวสำคัญก้าวหนึ่งทีในการที่จะได้สนองพระราชปณิธานอันหนักแน่นขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงห่วงใยประชาชนชาวไทยโดยเฉพาะกระดูกสันหลังแห่งชาติเหล่านี้ ให้ได้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน เป็นการระเบิดจากจุดเล็กๆ ที่เกิดจากภายใน พร้อมจะกระจายและขยายไปสู่ภายนอกหากได้รับการกระตุ้นที่ถูกหลักถูกกรรมวิธี ถูกเวลา โดยผู้รู้ที่ไม่หวังแต่ผลประโยชน์และพร้อมจะให้อยู่เสมอ



- 1 ร่วมกันทำกิจกรรม ทำให้เกิดความรู้สึกสามัคคี
- 2 เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ร่วมพิธีในวันปิดโรงเรียน หว่านเมล็ดข้าว เพื่อปรับปรุงบำรุงดิน
- 3 ในวันปิดโรงเรียนได้มีการมอบประกาศนียบัตรให้ผู้จบหลักสูตรถึง 41 คน

80 ข้าว กับ ชาวนา

บทส่งท้าย

ในวันปิดโรงเรียนเราเห็นครูและศิษย์พูดกันเสียงลั่น ต่างสัญญาว่าจะพบกันอีกเมื่อเปิดโรงเรียนคราวหน้า และทุกคนก็นั่งลงร่วมกันร้องเพลงที่ได้แต่งไว้ร่วมกัน ซึ่งไม่สามารถใส่ทำนองได้ในที่นี้ มีเพียงเนื้อร้องมาเสนอดังนี้

เพลงตำราเล่มใหญ่ (เนื้อร้องโดยครูและศิษย์)

โนนาคือตำราเล่มใหญ่	มีอะไรอยู่ในแปลงนา
มีต้นข้าว มีหอย ปู ปลา (ซ้ำ)	แมงมุม แมงดา มีหนู มีรู
ดูนั่น หนองกอดัวใหญ่	ด้วงเต่าลาย นันตัวด้วงดิน
กบเขียด นกกระจาบบอยบิน	อีกหลายชีวิตอยู่ในแปลงนา
	(ซ้ำ 2 รอบ)

เพลงโพลีดอน (เนื้อร้องโดยศิษย์และครู)

โพลีดอน โพลีดอน ขวดใหญ่	เก็บเอาไว้ อยู่ในตู้เย็น
ขาวนากลับไปเห็น	เปิดตู้เย็น ต้มโพลีดอน
ซักแฉก แฉก แฉกๆ ซักแฉก แฉก แฉกๆ (ซ้ำ 2 รอบ)	

เอกสารอ้างอิง

สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2520/2521 ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2532

สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2525/2526 ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2532

สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2531/2532 ศูนย์สถิติการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2532

<http://oge.go.th/statistic/yearbook/1996-1997/table.html>

วารสารมูลนิธิชัยพัฒนา เดือนธันวาคม พ.ศ. 2545